

Андрій Близнюк,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри видавничої справи, редагування, основ
журналістики та філології Житомирського
державного університету імені Івана Франка

ГІБРИДНА ВІЙНА ХХІ СТОЛІТТЯ. ПРОПАГАНДА ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА У ПОЛІТИЧНИХ, СОЦІАЛЬНИХ ТА ЕТНІЧНИХ ПРОТИСТОЯННЯХ

Нове поняття «гібридна війна» виникло у ХХІ ст. як поєднання класичної війни, тероризму, війни в інформаційній сфері та пропаганді. Вона відбувається щонайменше у чотирьох сферах — відкритого збройного протистояння, ворожому тилу, серед власного народу та серед міжнародної спільноти і активно використовується у сьогоdnішньому світі.

Ключові слова: гібридна війна, пропаганда, інформаційні технології, інформаційний простір

ХХІ століття принесло із собою безліч нових відкриттів та сподівань. Розвиток науки та технології, здавалося б, покращить життя людства. Майже 80% вчених, що жили коли-небудь на землі – наші сучасники. На думку американського футуролога Рея Курцвейла, людство стоїть на порозі революційних відкриттів в галузі астрофізики, фізики високих енергій, біо- та нанотехнологій.

Проте початок нового століття приніс нове і у іншій галузі – військовій. У західній науковій думці приблизно з середини 2000-х рр. з'являється нове поняття – «гібридна війна» (hybrid warfare). Це військово-політичне явище має багато понять та визначень. Новий різновид війни миттєво увійшов у активну розмовну лексику різних народів, пов'язуючи її із анексією АР Крим Російською Федерацією.

Для характеристики «гібридної війни» між РФ та Україною у різних державах, ЗМІ чи військових теоретиків використовуються такі поняття: «асиметрична війна» (asymmetric warfare), «неконвенціональна війна»

(unconventional warfare), «нерегулярна війна» (irregular warfare), «змішана війна» (compound warfare) або ж «гібридна війна» (hybrid warfare).

«Симетрична війна» розуміється як класичний збройний конфлікт між державами з приблизно однаковою військовою міццю. Про війни після Вестфальського миру (1648 р.), що відбувалися у XVIII та XIX ст., в яких рівні за чисельністю та озброєнню війська сходилися у відкритому бою, іноді говорять, як про давно минуле, оскільки сучасна війна стала більш складною, а нерівність протиборчих сторін – більш вираженою.

Теоретично будь-яка війна є асиметричною, оскільки не може бути двох абсолютно однакових супротивників. Асиметрична війна ведеться на різних рівнях і набуває різних форм. Існує *оперативний рівень* (спецоперації, військові хитрощі, віроломство, тероризм тощо), *військово-стратегічний рівень* (партизанська війна, масове відплата, бліцкриг тощо) і *політико-стратегічний рівень* (релігійна війна, зіткнення культур). Різні форми включають в себе асиметрію сили, засобів, методів, організації, цінностей і часу [1]. Чи не першим прикладом асиметричної війни є біблійна оповідь про бій між могутнім филистимлянином Голіатом та юним пастухом Давидом. «І простяг Давид руку свою до торби, і взяв звідти каменя, та й вдарив филистимлянина в чоло його. І той камінь втявся йому в чоло, – і він упав на обличчя своє на землю» [2]. В асиметричній війні не завжди трапляється так, як це було з Давидом і Голіатом: воїн, явно слабший, не обов'язково виграє битву, а вже тим більше – війну.

Конвенціональна війна ведеться за певними правилами, передбачає повагу до супротивника, дотримання слова і всього того, що називається кодексом честі. Зовсім іншого типу були неконвенціональні війни, які європейські народи вели на своїх кордонах. У зіткненні з військовим потенціалом інших цивілізацій європейські принципи конвенціональної війни переставали діяти. Інша ментальність, інші уявлення про добро, справедливість, шляхетність робили неможливими баталії за правилами. Європейські вожді (королі, князі, полководці), що звикли вести за собою своїх воїнів, перебуваючи на вістрі атаки,

часто гинули від пострілів монгольських чи турецьких вояків, чиї керівники (хани, візирі, паші, султани) ховалися за їх спинами далеко у тилу. Досвід важких війн з арабами і тюрками, печенігами і половцями, сельджуками і монголами, османами і татарами, а згодом з іншими народами на підкорюваних європейцями континентах, давав приклади системних порушень традиційної війни, якою її мислили європейці [3].

Бригадний генерал проф. д-р фон дер Гейдте, автор фундаментальної праці «Сучасна мала війна» характеризує сучасну нерегулярну війну взагалі як «тотальну, таку, що охоплює усю державу й народ, яка провадиться усіма доступними засобами тривалий час; тривалий насильницький конфлікт, спочатку невеликої інтенсивності, але схильний до поступового наростання. У цьому зіткненні перемагає та з ворогуючих сторін, якій у процесі боротьби вдається психологічно і просторово ізолювати супротивника і морально настільки його виснажити, що він приймає усі висунуті умови!» Автор називає нерегулярну війну «війною з розмитими контурами», якій «бракує того, що приносить із собою «нормальна», чи «велика», війна». Спектр форм нерегулярної, чи малої війни є різноманітним, однак можна виокремити три основні форми: 1). Партизанська чи національно-визвольна війна (у В'єтнамі, Алжирі чи Афганістані, а також партизанська боротьба в Радянському Союзі в роки німецько-радянської війни. 2). Терористичні акції, виступи національних чи соціальних меншин, які вдаються до насильства. 3). Нерегулярні приховані бойові дії спеціальних військових формувань (спеціальні сили, загони спецпризначення чи так звана «третья сила») напередодні, на початковому етапі чи задля супроводу регулярних воєнних операцій [4].

Ці форми сучасної нерегулярної, малої війни існують не в «чистому» вигляді, а перехрещуються і накладаються залежно від конкретних соціально-економічних, політичних, ідеологічних і військових умов.

«Змішана війна» – війна, у якій поєдналися елементи чи складові різних типів війн – військові конфлікти між державами, терористичні акти, національно-визвольні рухи,

партизанський супротив, захоплення заручників, інформаційна війна тощо.

Гібридна війна – сучасна війна нового типу, яка відбувається нині в Україні. Однією з особливостей такої війни є одночасне застосування всіх методів і технологій, поєднання використання технологій м'якої і жорсткої сили. Серед цих методів і технологій слід відзначити деякі, в яких агресор досяг певної досконалості: розвідка і контррозвідка; інформаційна, дезінформаційна і пропагандистська війна; кібервійна; спецпідрозділи; неурядові учасники (бізнес, неурядові організації, релігійні організації, криміналітет, приватні особи), які діють незалежно, але під загальним керівництвом і централізованим управлінням; підривні дії; тактика терористів (використання жінок і дітей як живого щита під час нападу на військові і цивільні об'єкти); енергетична війна; економічна війна (торгові, санітарні, фінансові та інші інструменти); «оптова закупівля», підкуп політичного і військового керівництва в Україні; «п'ята колона» в Україні, інших пострадянських державах, в Європі та США; так званий «Путінтерн» (путінський Інтернаціонал, об'єднання різних політичних партій і політичних діячів, підтримуваних Путіним і підтримуючих Путіна) [5]. Одна з найважливіших складових нової війни – майже повне зникнення лінії фронту.

Всі ці різновиди сучасної війни вказують на «розмивання» традиційної війни, використання у протистоянні невійськових засобів, які у звичному стані не мають відношення до класичної війни. Керівництво Російської Федерації у повному обсязі в Україні відкрито продемонструвало методи і технології, які використовувалися в умовах гібридної війни у різних географічних точках – в Абхазії, Південній Осетії, Придністров'ї, під час російсько-грузинської війни – з участю в бойових діях російського спецназу, «добровольців», чеченців, дагестанців, південних осетин, бурятів, інших.

Гібридна війна відбувається, як мінімум, у чотирьох зонах – зоні прямого збройного протистояння, зоні ворожого тилового населення, зоні власного населення, зоні міжнародної спільноти.

Домінуючою складовою гібридної війни у цих зонах є інформаційний вплив, а точніше – пропаганда. Незважаючи на достатньо тривалу історію існування явища пропаганда, з новою силою використовуватися вона почала у ХХІ ст., коли її відшліфовані у ХХ ст. практики доповнилися новими інформаційними технологіями, що використовуються у інформаційному протистоянні в межах сучасних військових кампаній. Пропаганда є різновидом суспільної діяльності, пов'язаної з масовим переконанням у правильності чи неправильності тих або інших ідей, думок, понять, принципів. Для пропаганди дуже важливою є масова комунікація, оскільки вона дозволяє пропагандистам максимально ефективно досягати своєї мети. Для цього вони використовують майже всі форми масового спілкування, насамперед TV та Інтернет, аби тільки виконати визначені завдання, спрямовані на корекцію масової свідомості.

Пропаганда спрямована на зміни в громадській думці, масовій свідомості стосовно явищ ідеологічного характеру. Для цього пропагандисти свідомо вдаються до міфотворчості й поширюють неточні або неперевірені факти. Оскільки пропаганда впливає перш за все на психологічну сферу людини, мас чи певних соціальних груп, – методи її ведення базуються на соціально-психологічних чинниках і дуже часто зводяться до певних прийомів та «брудних технологій» – «буденна розповідь», «тримай злодія», емоційний резонанс, використання медіаторів, коментарі, хибна аналогія, «очевидці» події, напівправа, рейтингування, «отруйний сендвич», психологічний шок тощо.

Пропаганда як явище належить до великих інформаційних технологій соціального впливу на широкі маси з метою:

- дезорієнтації та дезінформації ворога шляхом поширення відібраних фактів, поглядів та аргументів або чуток;
- дестабілізації ситуації, в якій перебуває ворог;
- внесення у суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей та поглядів для формування необхідної пропагандистові громадської думки;

- послаблення переконань, устоїв, зміни масової свідомості ворога;
- послаблення його позицій;
- залякування свого народу образом ворога;
- залякування супротивника своєю могутністю.

Основними напрямками діяльності пропагандистів є:

- підрив морально-політичного стану особового складу збройних сил і населення противника, паралізація їх волі до боротьби;
- мобілізація свого населення на широку підтримку військових дій, сковування пацифістських настроїв та виступів;
- забезпечення моральної підтримки дій своїх військ збройними силами та населенням союзників;
- введення супротивника в оману, дезінформація суспільної свідомості з метою приховування істинних замислів.

Одночасно ведеться обробка світового співтовариства з метою обґрунтування своїх дій та провокування союзницьких настроїв. При цьому інформація фільтрується, дозується та подається у вигідному для тієї чи іншої сторони світлі.

Інформаційна війна, яку давно веде Росія проти України, допомогла Росії успішно провести анексію Криму, забезпечити підтримку цих дій у населення РФ і спровокувати війну на Донбасі. Сьогодні інформаційна війна є важливою частиною боротьби за цілісність і незалежність України. Вкладення ресурсів в боротьбу з російською пропагандою, може стати більш ефективним у боротьбі з агресією, ніж прямі інвестиції в озброєння. Ефективна протидія російській пропаганді може зменшити потік нових добровольців до армій ДНР-ЛНР, а також позбавити агресора можливості втягнути в протистояння населення інших областей України. Контрпропаганда може викрити деякі міфи, в які вірить населення РФ, а це знизить підтримку дій Путіна населенням Росії, що, у свою чергу, ускладнило б можливості Росії по ескалації військових дій.

Цікавим є всеукраїнське опитування громадської думки, яке проводилося з 14 по 24 лютого 2015 р. Київський міжнародний інститут соціології. Методом особистого

інтерв'ю було опитано 2013 респондентів, що мешкають в 108 населених пунктах усіх областей України (крім АР Крим) за стохастичною вибіркою, репрезентативною для населення України старше 18 років [6]. У Донецькій і Луганській областях дослідження проводилося як на територіях, підконтрольних Україні, так і на територіях, непідконтрольних. Статистична похибка вибірки не перевищує 3,3%. Соціологи вираховали індекс результативності російської пропаганди (РРП). В цілому по Україні він складає 28 %. Індекс РРП може використовуватися для оцінки динаміки процесів і для порівняння шкоди, завданої російською пропагандою різним територіальним та соціально-демографічним групам. Середнє значення індексу РРП для населення України в цілому дорівнює 26, динаміку визначити неможливо, тому що це перший вимір. Для визначення індексу вони вибрали тези офіційної російської пропаганди, в які вірить більше 80 % населення РФ.

На думку соціологів, ядром ворожої пропаганди є квазілогічний ланцюжок: 1) Майдан був організований американцями разом з націоналістами; 2) В результаті майдану до влади прийшли націоналісти, які загрожують російськомовному населенню України; 3) Крим і Схід України були в небезпеці; 4) Крим вдалося захистити, включивши його до складу Росії, а Схід повстав і хоче незалежності і гарантій безпеки; 5) Націоналісти, що незаконно прийшли до влади, почали війну зі своїм народом.

Вплив російської пропаганди напряму пов'язаний з регіоном проживання респондентів. Найбільш низький рівень впливу російської пропаганди в Західному регіоні (індекс РРП = 12). Найбільший – у Східному регіоні (РРП = 48). Ми бачимо, що Східний регіон являє собою велику проблему і вимагає серйозних зусиль у боротьбі проти російської пропаганди. Не дуже благополучна ситуація і в Південному регіоні.

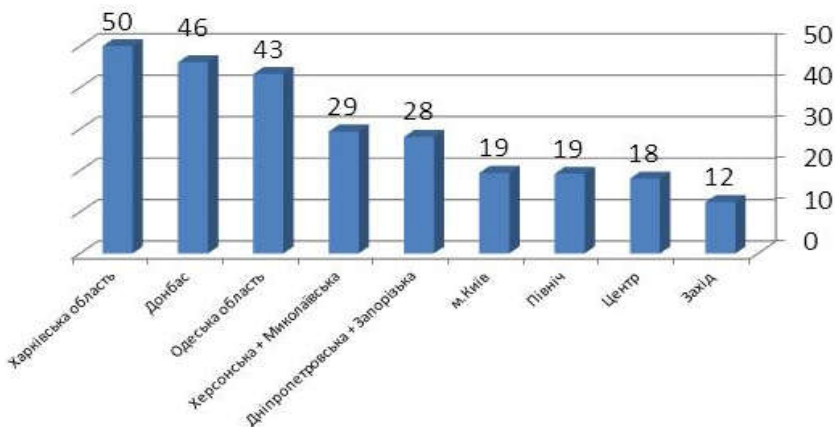
Соціологи зазначають, що ефективна протидія російській пропаганді на Донбасі може знизити приплив нових ополченців до лав сепаратистів, а також позбавити агресора можливості втягнути в протистояв населення інших східних і південних областей України.

Графік 1. Індекс результативності російської пропаганди макрорегіонів України

Найбільше російська пропаганда (крім Донбасу) впливає на жителів Харківської (індекс РРП = 50) та Одеської області (індекс РРП = 43). Значно краща ситуація у Херсонській, Миколаївській, Дніпропетровській та Запорізькій областях (індекс РРП = 28-29). У Києві ситуація не відрізняється від інших територій Півночі та Центру України (індекс РРП = 19). Проте опитування вказує, що дуже серйозна контрпропагандистська робота повинна бути зосереджена у Харківській та Одеській областях.

Графік 2. Індекс результативності російської пропаганди по регіонах України (більш детально) [6]

Список використаних джерел та літератури

1. Пфаннер Тони. Асимметричная война с точки зрения гуманитарного права и гуманитарной деятельности // Международный журнал Красного Креста. – Том 87, № 857. – Март 2005. Стор. 195-228
2. Старий Завіт, Перша книга Самуїлова, гл. 17, вірш 49.
3. Олег Однороженко. Чорне Сонце. Фронтний часопис полку «Азов». Неконвенціональна війна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vk.com/wall-86003658_45
4. Міхель Лібіг. Стратегічний контекст сучасного іррегулярного ведення воєн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n25texts/libig.htm>
5. Андрей Илларионов Четверта світова війна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ji.lviv.ua/n77texts/Chetverta_svitiva.htm
6. Індекс результативності російської пропаганди. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510&page=1>

A. Blyznuk

HYBRID WARFARE XXI CENTURY. PROPAGANDA AS THE MAIN COMPONENT IN THE POLITICAL, SOCIAL AND ETHNIC CONFRONTATION

To characterize the «hybrid war» between the Russian Federation and Ukraine, different countries, the mass media and military theorists use such terms as: asymmetric warfare, unconventional warfare, irregular warfare, compound warfare, hybrid warfare. The symmetric warfare is understood as a classical armed conflict between the states with nearly the same military might. Theoretically, any war is asymmetric, as there cannot be two absolutely similar adversaries. The asymmetric warfare is held at different levels and acquires different forms. The conventional warfare is conducted according to certain rules and presupposes respect for the opponent, keeping one's word and honor.

The compound warfare is a war that combines elements or components of different types of wars – military conflicts between countries, terrorist attacks, national liberation movements, guerilla resistance, holding of hostages, information war etc. The hybrid warfare is a modern war of a new type, conducted in Ukraine nowadays. One of the peculiarities of this type of war is the simultaneous use of all methods and technologies, the combination of soft and hard power.

Key words: hybrid warfare, propaganda, information technologies, information space

A. Błyzniuk

WOJNA HYBRYDOWA XXI WIEKU.
PROPAGANDA JAKO GŁÓWNY SKŁADNIK W KONFRONTACJI
POLITYCZNEJ, SPOŁECZNEJ I ETNICZNEJ

Nowe pojęcie dla XXI stulecia – « hybrid war » (hybrydyczna wojna). Tło wojskowe polityczne zjawisko ma wiele znaczeń. Wspólne w tych definicjach – pojednanie klasycznej wojny (zużyciem własnych zbrojnych kształtowań czy uzbrojonych niepaństwowych wykonawców), aktywnych partyzanckich działań, terroryzm, wojnę w informacyjnym obszarze, propagandę.

Hybrydyczna wojna odbywa się, co najmniej, w czterech strefach – strefie prostego zbrojnego przeciwstawiania się, strefie wrogiej tylnej ludności, strefie własnej ludności, strefie międzynarodowej wspólnoty.

Dominującą składową współczesnej hybrydycznej wojny stała propaganda. Nie zważając na dosyć trwałą historię istnienia zjawiska propaganda, aktywnie propaganda zaczęła wykorzystywać się w XXI stuleciu, kiedy jej praktyki uzupełniły się nowymi informacyjnymi technologiami, co wykorzystuje się w informacyjnym przeciwstawianiu się w granicach współczesnych wojskowych kampanii.

Słowa kluczowe: hybrydyczna wojna, propaganda, informacyjne technologie, obszar informacyjny.